

קבצי הערות התמימים ואנ"ש ללקו"ש חלק כ"ד שיחה א' לפרשת דברים

פירוש ה'ספורנו' עה"ת

בלקו"ש חכ"ד שיחה א' לפ' דברים, בענין איסור עשיית עבודה זרה, ציין כ"ק אדמו"ר בהערה 32: "כי גם עשייתו אסור כמש"נ לא תעשה לך פסל אפילו שלא לעובדו (ספורנו יתרו כ, ד)".

בגליון קמה (ש"פ ראה) העיר הרב נחמן שפירא:

מדוע הביא כ"ק אדמו"ר שליט"א, מספורנו לכאן, והרי ענין זה דגם עשייתו אסורה מפורש בתו"כ ר"פ קדושים: מכאן אמרו העושה עבודה זרה לעצמו עובר משום שתי אזהרות משום לא תעשו ומשום לא לכם.

— • —

משיחת ש"פ ראה, כ"ה מנחם-אב

כאן המקום לבאר גם מה ששאלו בענין איסור עשיית פסל אפילו שלא לעובדו — מדוע צויין בלקו"ש לפירוש הספורנו, הרי הדבר מפורש בתו"כ ר"פ קדושים?

והביאור בזה — בפשטות: פירוש הספורנו הוא הכי קרוב לפשוטו של מקרא (מלבד פרש"י) — יותר מאשר פירוש הרמב"ן וראב"ע, שבפירושם יש גם ענין של רמז ודרוש. ולכן צויין לפירוש הספורנו (ולא לתו"כ) — כדי להדגיש שכן הוא גם בפשוטו של מקרא.

ומה שרש"י אינו מפרש זאת — הרי זה לפי שלדעת רש"י הרי זה דבר פשוט ביותר בפשוטו של מקרא, מאחר שנאמרו ב' פסוקים בענין זה: "לא תעשה לך פסל גו'", ו"לא תשתחוה להם ולא תעבדם", שמזה מובן בפשטות שישנו איסור מיוחד על עבודה, ואיסור מיוחד על עשי' אפילו שלא לעובדו.

(התוועדות תשמ"ב ח"ד עמ' 2077)

— • —

[יש להעיר שלאח"ז ניתוסף שוה"ג בלקו"ש שם, על הציון ל'ספורנו': "שמזה מובן שזהו פשש"מ". עיי"ש].

א. בלקו"ש פ' דברים מביא מ"ש במסכת סופרים: "מעשה בה זקנים שכתבו לתלמי המלך את התורה יונית והי' היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל, שלא היתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה" ומקשה דהרי התורה כבר היתה מתורגמת בע' לשון בזמן משה רבינו כמ"ש בריש דברים הואיל משה באר את התורה וגו' ואמרו רז"ל בע' לשון, ועד"ז במ"ש בפ' תבוא וכתבת וגו' באר היטב, וא"כ למה לא היתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה, עיי"ש בארוכה.

ויש להעיר בזה דבספר יערות דבש ח"א דרוש ב' מביא ג"כ מ"ש במגילת תענית דע"י התרגום לתלמי המלך הי' חושך ג' ימים (מובא בהערה 15) ושם הקשה ג"כ קושיא הנ"ל דהא כבר כתבו כל התורה בע' לשון כו' ולמה הי' כאן חושך? ומתרץ דודאי תורת ה' תמימה ונתנה להעתיקה בכל לשון, דהיינו כשהוא נעתקת כדין, אבל כשהיא נעתקת בסעות זו היא איסור גמור ופגם גדול לשקר בתורת ה', וא"כ דרך משל, ה' פסוקים יש בתורה שאין להם הכרע, כשהוא בלשון הקודש המקרא נכתב כמו שהוא ויהי' נידון למעלה או למטה, אבל כשתעתיק הפסוק בלשון אחר וכי תוכל להעתיק בלשון אחר ג"כ בזה אופן בפסוק שלא יהי' לו הכרע, וא"כ אם שקר בהעתקתו הרי העתקת תורת ה' לשוא, וכן בכל הדברים ממש אין פסוק שאין בו פירושים שונים ואין אפשר להעתיקו שיסבול כל הפירושים, וע"כ נתפוס אחד מפירושים, ואם האמת כפי' השני הלא כזבנו ההעתקה, ואפי' בתחלת התורה בראשית ברא יש פירושים אם פירושו בראשון ברא ה' את שמים, או פי' קודם שברא שמים וארץ הי' תוהו ובוהו, וא"כ אין אפשר להעתיקו על נכון, ולכן בימי משה שעדיין ידעו פי' התורה על בוריו כנמסר להם מפי משה מפי ה' היו ידיהם מותרות להעתיק התורה לע' לשון, משא"כ בימי תלמי שכבר בעוה"ר גברה שכחה ועלו פי' שונים בתורה ובמקרא ולזאת הי' קשה להם להעתיקו ולבל יהי' בו ח"ו דבר כוזב מנגד לאמת, עכתו"ד.

ולדבריו הפי' "שלא היתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה" הוא כפי' הפשוט, וע"ד המבואר בהירושלמי (ראה הערה 33), ולכא"ל גם לפי' זה אפ"ל כהמבואר בהשיחה שהי' אותו היום קשה כיום שנעשה העגל, כי חששו מהתוצאות שאפשר לבוא ע"י תירגומם.

ואולי אפ"ל דבהשיחה לא נחית לתירוץ זה, כי מ"ש "שלא היתה התורה יכולה וכו'" משמע שהו"ע בודאות ובהחלט שהי' חסרון מצד הנ"ל, ואילו מסיפור השני משמע דהחסרון הי' רק בהי"ג דברים, אבל בשאר הדברים לא הי' חסרון (וכמבואר בירושלמי, וראה הערה 75), משא"כ לפי' השיחה ניחא, כיון דהפי' ב"לא היתה התורה וכו'" החסרון הי' משום הי"ג דברים, ואכתי יל"ע בזה.

ועי' ג"כ בשו"ת ערוגת הבשם חאו"ח סי' רי"ג שהקשה קושיא הנ"ל ועי' מה שתירץ, ועי' עוד בס' יערות דבש ח"ב

דרשה י' מה שכתב בנוגע לב"ש וב"ה למה הי' קשה לישראל כיון שנעשה בו העגל, עיי"ש.

(ב) במשנ"ת בהתוועדות דש"פ חזון בנוגע לקדושת המשכן שהייתה לפי שעה בלבד, באותו המזמן שבו עמד המשכן, אבל אחרי שפירקו המשכן לא נשאר ענין של קדושה כלל במקום זה, כדאי להביא בזה מ"ש החוס' ביומא מד, א, בד"ה בשילה בא"ד וז"ל: אבל במשכן לאחר שנסעו משם ופירקוהו והעמידוהו במקום אחר אין חייבין על מקומו הראשון, עכ"ל. משמע מלשונם דאפי' אחרי הפירוק נשאר קדושת המקום כ"ז שלא העמידוהו במקום אחר, וכן משמע דסב"ל לרבינו גרשום במנחות צה, א, דאיתא בברייתא שם בשעת סילוק מסעות קדשים נפסלים ביוצא וזבים משתלחים חוץ למחיצתם דפי' רש"י דזה קאי לשעת מסעות דשם אוה"מ עליו לגבי סמאים, ורבינו גרשום מפרש "שאין ראויין ל"ס באותו מקום שהי' בו אוהל מועד מפני שהי' קדוש", דגם מזה משמע כשיטת החוס' דעד שלא העמידוהו במקום אחר עדיין הי' קדושה על המקום. אבל יל"ע בטעם הדבר.

ובמשנ"ת דהרמב"ם לא נקט הלשון בחירה לגבי האיסור בשאר מקומות, כי אפ"ל בחירה שאינו שולל מקומות אחרים, ראה לשון הרמב"ם הל' יסודי התורה פ"ט ה"ג: "כגון אלי' בהר הכרמל שהקריב עולה בחוץ וירושלים בבחרת לכך והמקריב בחוץ חייב כרת", הנה כאן כתב הלשון בבחרת דמחמת זה אסור במקום אחר, אלא שכמובן כאן כוונתו לבחירה שהיא לעולם, וכאן מדבר רק בכללות הדבר, לא כבהלכות ביהב"ח שמשמיע עצם הדין שיש איסור על מקום אחר, ולכן שם מפרש הדין בפרטיות יותר.

ובמשנ"ת בנוגע למשכן שילה שהי' קדושתו בדוגמת ענין המשכן, דאחר שחרב פקע קדושת המקום, ראה במהרש"א שבועות טו, א, בתוד"ה אין שכתב דבמשה לא הי' למשכן שום קביעות מקום ולא הי' צריך לקדש המקום בהיקף ב' תודות ובשירי מנחה אלא שהמשכן נתקדש במשיחה, משא"כ במשכן שילה שהוא מקרי מנוחה בקביעות מקום והי' אבנים למטה, ע"כ הוה צריך לקדש המקום כו' ע"כ. משמע מזה שיש הפרש בין המשכן לשילה, אלא דבהשיחה נתבאר רק צד השווה שבהם שלאחר שלא הי' שם עוד קדושה, לא נשאר שם קדושת המקום, וזהו גם בשילה, דלכן הותרו הבתים אח"כ במקום אחר, משא"כ בנוגע למקום המקדש.

ובמשנ"ת דבענין בחירה ישנם כמה אופנים, יש להעיר במ"ש הרד"ק (מלכים א' ח, יג) עה"פ משון לשבתך עולמים: "כי גלגל ושילה ונוב וגבעון לא היו עולמים כי לא היו הם המקום הנבחר אשר נאמר עליו אל המקום אשר יבחר ה'", ועי' ג"כ בב"ר (פ' ע"ט - ט"ו) עה"פ ושם הגדולה לאה, גדולה במתנותי' כהונה לעולם ומלכות לעולם כו' וכתוב זאת מנוחתי עדי עד, ושם הקטנה רחל קטנה במתנותי' יוסף לשעה כו' ושילה לשעה ובשבט אפרים לא בחר, ע"כ. משמע דלא הי' ענין הבחירה בשילה, וקשה ממ"ש בספרי פ' תבא (פיסקא ב') והלכת אל המקום אשר יבחר ה' זה שילה ובית העולמים. אלמא שיש שם בחירה, וכן הוא

בספרי פ' ראה עיי"ש שיש בחירה בשילה, אבל לפי המבואר שבבחירה גופא ישנם כמה אופנים מובן בפשטות, דהא דאמרינן שלא הי' שם בחירה היינו בחירה שהוא לדורות עד שמאז מושלל מקום אחר לעולם, הבחירה זו היתה רק במקום המקדש.

ג) בהענין שנתבאר אודות האבן שהי' לפני המנורה ובה שלש מעלות, דלא נתבאר גובהה של אבן זו כי הדבר תלוי בגבהו של הכהן הזקוק לאבן, ולא מצינו שרק כהן גבוה יכול להדליק ולהטיב כו' לכן הי' צריך לאבן לעמוד עלי' כו', הנה מכללות הענין משמע דאי"ז דבר הכרחי שצריך לעלות עליו כו' ותלוי לפי הגובה של הכהן, הנה לכאן אפשר לומר דעפי"ז אפשר לתרוץ מה ששאלתי בגליון כ' ש.ז. סי' א' בלקו"ש פ' יתרו ש.ז. דשם נתבאר הטעם דלמה דוקא בהמזבח יש איסור לעלות במעלות, ולא הי' איסור במעלות האולם, כי דוקא במזבח יש להם צורך להעבודה ממש ולא במעלות האולם עיי"ש, ושאלתי מהרמב"ם הנ"ל דאבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות, ושם הרי יש צורך משום העבודה ממש היינו הטבת הנרות, ולמה לא נצטוו לעשות כבש, דהרי בשעה שהוא עומד על המעלה הוא עושה העבודה עצמה? עיי"ש בארוכה.

ולפי הנ"ל אולי אפ"ל דמעלות אלו לא היו מוכרחים כלל כנ"ל, ולכן ליכא ע"ז האיסור דלא תעלה במעלות וכו', ויל"ע בזה.

אבל לכאן מסתימת לשון הגמ' והרמב"ם שעלי' הכהן עומד וכו', משמע דזה הי' בחמידיות, ועי' ג"כ בפירש"י ר"פ בהעלותך שכ"כ (אלא שכתב רק מעלה אחת) ובספרי למדו זה ממ"ש בהעלותך את הנרות, משמע שהי' דבר הכרחי תמיד, ועי' בפיהמ"ש להרמב"ם חמיד סוף פ"ג שכתב וז"ל: וכבר ביארנו בשלישי דמנחות שגובה המנורה י"ח ספחים, נמצא שהיא כגובה האדם בשוה, ולפיכך צריך להתרומם מעל הארץ, ואחר כך יוכל להתקין את הנרות ולהדליקן, עכ"ל.

הרב אברהם יצחק ברוך גערליצקי
- ר"מ בישיבה -

ב. בהליקוט לש"פ דברים ש.ז. מביא הא דאיתא במס' סופרים "מעשה בה' זקנים שכתבו לתלמי המלך את התורה יוונית והי' היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל".

שצ"ל מהו השייכות בין שני ענינים אלו,

ומדייק בזה שזהו "כיום שנעשה העגל" ולא כעבודת העגל וכיו"ב.

ומבאר בזה שהקושי בהיום שנעשה העגל הי' (בעיקר) מה שע"י זה נגרם שיעבדו את העגל למחר. וע"ד זה הי' התירגום ללשון יוונית "דאס גיט א ארט אז פון דעם זאל ארויסקומען א סעות - בשעת א גוי (תלמי המלך) וועט נאכדעם לערנען תורה (אין לשון יון) ווי זי איז מחורגס בדיוק כל צרכה איז מעגליך ער זאל גיט פארשטיין דעם דיכטיגן פירוש כו' עיי"ש בהשיחה.

היינו שהקושי בהתירגום הוא שע"י זה יש עלולית שילמדו תורה שלא כפי הכוונה הנכונה.

אבל (כמו שממשיך בהשיחה) מכיון שלא תורגם כל צרכה ושינו בה י"ג דברים, לא רק שלא הסתעף מזה איזה ענין הפכי, אדרבה ע"י זה נמשכה אחדות ה' גם לאוה"ע.

ולפי המשך השיחה משמע שהחסרון שיכולה להימשך כתוצאה מתירגום הוא לא החסרון משינוי הפירוש הבאה כתוצאה מהתירגום אלא אדרבה הוא החסרון הוא דוקא בזה שיתרגמוהו כראוי ויראה הגוי ביוונית אותו התורה כמו שהיא בלה"ק.

[ובאמת לכאורה הי' שייך אותו חסרון גם אם מלמדים את הגוי לשון הקודש]

ודוקא ע"י זה ששינו בו כמה דברים "לא תירגמוהו כל כה" שללו החסרון שיכול להימשך מזה.

ולפי"ז נמצא שהפי' במס' סופרים הוא לכאורה לא בפירוש הפשוט,

שבפשטות לומדים שהחסרון בהתירגום הוא שלא תירגמוהו כל צרכה, ולפי הפי' בהשיחה נמצא שמצד שלא היתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה (מצד חסרון צדדי). וכשמתחילים לתרגם אין יודעים אולי יתרגמוהו כל צרכה וזהו הקושי.

[ובאמת זהו מתאים עם פי' הכסא רחמים (הובא בהערה 73) דחמשה זקנים לא תרגמוהו לבסוף. ולפי"ז מהו הקושי? אבל לפי פירוש השיחה מובנ.]

* * *

ג. שם בהשיחה שכתוצאה מהתירגום ע"י ע"ב זקנים. באופן ד"לא כל צרכה" נמשך הדין דאין התורה מתורגם אלא יוונית.

ולא הבנתי, אם לומדים שהחסרון בתרגום הוא שאין התרגום יכול למסור בדיוק מה שכתוב בתורה אזי יכולים לחלק בין לשון יוונית לשאר לשונות. אבל אם החסרון הוא אדרבה, בזה שמפרשים התורה כמו שהיא למה אין יכולים לעשות אותם שינויים באיזה לשון שהוא.

ואדרבה מלשון הירושלמי משמע שהחסרון הוא כשאין מתרגמין כל צרכה. ודוקא בלשון יוונית שיכולה להתרגם כל צרכה מותר. ומהשיחה משמע שהחסרון הוא דוקא אם יתרגמוהו כל צרכה ואף שבהערה 34 מבאר שהפירוש בהשיחה הוא רק במס' סופרים אבל לא בירושלמי. אבל לפי"ז לא הבנתי המשך הדברים של, דכתוצאה מהא דלא תירגמוהו כל צרכה (שזהו מעלה רק לפי הפירוש בהשיחה נסתעף המעלה דמותר לתרגם ליוונית שטעמו כמו שמפורש בירושלמי שיכולין לתרגמו כל צרכה.

הרב יעקב מאזעטאהן

- ברוקלין נ.י. -

קובץ הנ"ל גליון קמה (ראה לעיל עמוד א)

א. בלקו"ש פ' דברים ש.ז. בהערה 32 אי" כי גם עשייתו 'אסור' כמש"נ לא תעשה לך פסל אפילו שלא לעובדו (מפורנו יתרו ב,ד).

ולכאורה מדוע הביא ב"ק ארמו"ר שליט"א, מספורנו לבאן והרי ענין זה דגם עשייתו אסורה מפורש בתו"כ ר"פ קדושים "מכאן אמרו העושה עבודה זרה לעצמו עובר משום שתי אזהרות משום לא תעשו ומשום לא לכם, רבי יוסי אומר משום שלש וכו' (לא לא דשם הוא עה"כ (שם יט,ד) ואלקי מסכה לא תעשו (ובפרש"י יתרו ב,ג ממכילתא: לא יהי' לך, למח נאמר, לפי שנאמר לא תעשה לך אינן לי אלא שלא יעשה העשוי כבר מנין שלא יקח ת"ל לא יהי' לך [מאפי' אם גדהוק שזו דוקא כאשר עבד אה"כ אבל בעשייתו לבד אינו עובר. אבל דוחק גדול לפרש כן הרי פסקו הרמב"ם הל' ע"ז פ"ג ה"ט ומפורש שם לא רק דאסורה אלא "אע"פ שלא כו' עבדה לוקה שנאמר לא תעשה לך פסל וכל חמור ויתרה מזו מנאה למצוה במ"ע במנין תרי"ג מצות טהמ"צ מל"ו ב' דג'. ומפורש גם שם דלוקה רק בעשי' אף על פי שלא עבדה. אמנם הרמב"ן (השגח לסהמ"צ מל"ת ה') וכן בפירושו עה"ת יתרו ב,ג) הולק על הרמב"ם בזה עיי"ש, אבל הרי כן הוא לדעת הרמב"ם.

שוב השבתי שבדיוק הובא מספורנו, כי בספורנו מפורש לא תעשה לך אפילו שלא לעבדו. היינו שעושהו אבל אין כוונתו לעובדו או גם שכוונתו שלא לעבדו. משא"כ ברמב"ם הל' ע"ז שם מפורש רק אע"פ "שלא עבדה", והיינו הגם שבפועל לא עבדה לוקה, אבל כוונתו בעשייתו הוא לעובדו. ובסהמ"צ שם מל"ת ב' מפורש "שהזהירנו מלעשות ע"ז לעבד" [ובתרגום העליון "להעבד" ובקאפאח אשר יעבדו] ובמל"ת ג' שם כתב: שהזהירנו מעשות ע"ז לזולתנו כדי שיעבד אותה [ובתרגום קאפאח: ואפילו לזולתנו לעבדה]. ולכאור' כן מוכח בחינוך מצוה כז בתחלתו.

ולכן הובא מספורנו דוקא כי בפנים השיחה מבואר שיום עשיית העגל הוא יום בפני עצמו ממחרתו שעבדו את העגל, וביום עשייתו לא נתכוונו אפי' לע"ז, ואורבא אהרן אמר חג לה' מחב, שהי' יכול לבוא מזה תועלת כו' כמבואר בארוכה בהשיחה, ולכן הובא מספורנו שגם עשייתו אסורה אפילו שלא לעבדו.

אמנם צ"ע בזה: א) דלכאור' מזה שלדעת הרמב"ם האיסור והלאו הוא "אע"פ שלא עשאה בידו" "בין שיצוה לעשותה", והיינו שמק' גרם לעשייתו (ראה בארוכה מנ"ח מצוה כז, שאי"ז שיין לדין שליחת וכו' עיי"ש בארוכה), שבזה לכאור' אינו שיין מה הי' כוונתו, שכוונתו לעבדו אינו חל וכו' על "הע"ז שעשה", וראה לסהמ"צ שם מל"ת ה'. ולהעיר מצפ"נ לרמב"ם שם, מהד"ת ע"ז 18.

ב) בכל אופן בסהמ"צ שם מל"ת דף ב' הרמב"ם שהזהירנו מעשות צורות בעלי חיים מהעצבים והאבנים והמתכות וזולתם

ואע"פ שלא יעשה להעבד" וזה נלמד מ"ש לא תעשון אתי אלקי
כסף ואלקי זהב וגו'" כמ"ש הרמב"ם שם. ולכאוף עשיית העגל
אסור רק מטעם זה.

אבל להעיר שבספר היד שם הל' ע"ז פג ה"י כתב
ואין איסור לצור לנזי אלא צורת האדם בלבד. ובהי"א שם
צורת הבהמות ושאר נפש חי' חוץ מן האדם כו' וכיוצא בהן
מותר לצור אותם. ועד"ז הוא בטהמ"צ הוצאת העליר וקמפאח,
דהאיסור הוא רק צורת אדם, וראה פני יהושע ר"ה כד, ב
דישאל בקשו שהארץ יעשה להם פרצוף אדם תמורת מרע"ה והוא
עשה כן רק פרצוף שור דהארץ ידע הדרשה דלא תעשון אתי
היינו אותו דפרצוף אדם, ע"כ עשה להם פרצוף שור, ועי'
מנ"ח שם ד"ה הנה הלאו. ויש להאריך בכ"ז.

הרב נ. בר"ל

- ברוקלין נ.י.